

STEENUILEN IN SCHIJNDEL

2006

Samenstelling : Ton Popelier, december 2006
Foto's : Jankees Schwiebbe
Kaart SMS 2006: Hans van Rixtel

INLEIDING

Het gaat slecht met de Steenuil, de kleinste Nederlandse uil. Uit landelijke waarnemingen blijkt dat deze karakteristieke vogel al op veel plaatsen verdwenen is. Gelukkig is dat niet het geval in Midden-Brabant, waar de Steenuil nog in behoorlijke aantallen voorkomt. Maar hoe lang nog?

Vogelbescherming Nederland, SOVON Vogelonderzoek Nederland, STONE (Steenuil Overleg Nederland) en de Provinciale Landschappen hebben de handen ineengeslagen om te voorkomen dat de Steenuil in ons land uit zal sterven. De eerste stap is om een goed beeld te krijgen waar de Steenuil te vinden is en om gedurende een aantal jaren vast te stellen hoe de populaties zich ontwikkelen. Daarbij is de hulp ingeroepen van vele vogelliefhebbers, die deze vogel een warm hart toedragen.

DOELSTELLING

In Schijndel is sinds december 2003 de werkgroep "Steenuil Monitoring Schijndel" ofwel SMS actief. De groep bestaat uit een dozijn vogelliefhebbers. Het primaire doel van SMS is om de Steenuilen in Schijndel letterlijk en figuurlijk in kaart te brengen en de ontwikkelingen te volgen. Maar het blijft niet alleen bij toekijken. Daar waar het nodig én mogelijk is wordt voor vervangende nestgelegenheid gezorgd. Addie van der Heijden (Vogelwerkgroep van het Natuur en Milieu Centrum) en Albert van Engeland nemen dit voor hun rekening, geholpen door andere vrijwilligers.

WERKGEBIED

Ons werkgebied wordt afgebakend door de grenzen van de gemeente Schijndel. De bebouwde kom van Schijndel valt af evenals de industrieterreinen omdat er voor Steenuilen geen voedsel te vinden is. Verder zijn bosgebieden niet aantrekkelijk voor de vogels. Daar zwaait de veel grotere Bosuil de scepter en die ziet zijn soortgenoot alleen als een smakelijk hapje.

De gemeente Schijndel beslaat officieel 4.156 hectaren. Na eliminatie van bebouwde gebieden en bossen blijven ongeveer 2.500 hectaren over, die door ons bestreken worden.

BRABANTS LANDSCHAP

Het Brabants Landschap heeft een netwerk van vrijwilligersgroepen opgezet, dat de gehele provincie bedekt. Het is niet verwonderlijk dat hierbij vaak dezelfde mensen betrokken zijn als bij de Kerkuilbescherming. Ernst-Jan van Haften is als Coördinator Soortenbescherming het aanspreekpunt binnen het Brabants Landschap. Hij wordt hierin ondersteund door drie collega's, die ieder een deel van onze provincie voor hun rekening nemen. De "dagelijkse" contacten met de groepen in Midden-Brabant worden verzorgd door Marco Renes, zelf een deskundige en enthousiaste roofvogel- en uilenkenner.

WERKWIJZE

De oprichters van STONE hebben ruime ervaring opgedaan met het localiseren van Steenuilen. Die ervaring hebben zij gebruikt om een instructie op te stellen, die landelijk gebruikt wordt door Steenuilgroepen voor het tellen van Steenuilterritoria. Voor wie geïnteresseerd is in de volledige handleiding verwijzen wij naar het boekwerkje "*De Steenuil in Nederland. Handleiding voor onderzoek en bescherming*", verkrijgbaar bij het secretariaat van STONE.

Er zijn drie bronnen te onderscheiden bij het veldwerk:

Geluidsnabootsing: tijdens de baltsperiode wordt een geluidsband met de baltsroep van een Steenuil afgedraaid. In gunstige gevallen reageren Steenuilmannetjes met een laag brommend geluid. De baltsperiode ligt tussen half februari en half april.

Controleren nestkasten: een bewoonde nestkast betekent automatisch een territorium.

Zichtwaarnemingen: in de periode februari tot en met augustus kunnen zichtwaarnemingen van Steenuilen meegenomen worden in de telling. Latere waarnemingen verstoren het beeld omdat het dan meestal om jonge dieren gaat die rondzwerven, op zoek naar een eigen gebied.

In de praktijk vullen de verkregen gegevens elkaar meestal aan. Van belang is om daarbij rekening te houden met de grootte van een gemiddeld territorium om dubbeltellingen te voorkomen. Zo vliegt een opgewonden mannetje in het duister vaak met de teller mee om op een volgende telplek opnieuw te reageren. STONE adviseert daarom om minimaal 500 meter aan te houden tussen de telplekken.

VERLOOP VAN HET SEIZOEN 2006

“Laten we hopen op een zacht, zonnig voorjaar 2006 waarin de Steenuilen zich vaak laten horen en zien!” Zo eindigde het verslag over 2005, een jaar waarin we door sneeuw, vorst en veel wind geplaagd werden. Maar 2006 liet zich weinig gelegen aan deze hoopvolle woorden, want het voorjaar leek precies op dat van 2005.

Het aantal avonden dat zich leende om op pad te gaan voor geluidsmonitoring werd drastisch beperkt. De meeste van ons trokken er tegen beter weten in toch op uit op koude, winderige avonden. Steevast kwam dan een bekende tekst op het monitorings-formulier terecht: *“geen enkele reactie, niets gehoord”*.

Pas tegen het einde van de officiële monitoringsperiode (medio april) kondigde de lente zich aan. Na lang wikken en wegen plakten we er nog een week geluidsmonitoring aan vast, maar dat leverde geen nieuwe waarnemingen op. Terugkijkend op 2006 moeten we constateren dat het geen best jaar was om Steenuilen te monitoren. Door het beperkte aantal geschikte avonden was het bijna vanzelfsprekend dat de oogst mager zou worden. Op locaties waar zowel in 2004 als in 2005 Steenuilen riepen, bleef het nu stil.

Toch gingen de SMS'ers in 2006 goed voorbereid op pad. Hans van Rixtel liet zijn auto staan en ging met de fiets en een draagbare CD-speler naar zijn telgebied. Dat leverde al bij de 2^e avond prima resultaat op. Annie Kooijmans ging nog een stapje verder. Toen er een andere auto gekocht moest worden, deden het merk, type en bouwjaar er niet toe. Nee, als er maar een CD-speler aan boord was! Ze werd niet teleurgesteld door de nieuwe aanwinst. Op enkele avonden buitelden de Steenuilen zowat over haar auto. Dat maak je niet vaak mee.

De groep kreeg in 2006 versterking van Mario Gevers en Albert van Engeland (waarover later meer). Gerrie Griffioen en John van Schijndel namen afscheid van onze groep.

Op 25 september 2006 hielden we onze evaluatie-avond in de gezellige blokhut in het Heempark (met dank aan het NMC voor de verleende gastvrijheid). Bijna het gehele team was aanwezig en werd door Addie en Gonnie van der Heijden voorzien van een drankje en een hapje. Onze coach vanuit het Brabants Landschap, Marco Renes, kon zelf constateren dat onze goede zin niet geleden had onder de barre weersomstandigheden uit het voorjaar.

RESULTATEN 2006

Ook voor 2006 heeft Hans van Rixtel de verzamelde gegevens digitaal in kaart gebracht. Op de kaart is door verschillende symbolen zichtbaar gemaakt waar zich broedgevallen voordeden, waar we zichtwaarnemingen deden en op welke plekken een Steenuil reageerde op de geluidsopname. Voor het eerst zijn ook de opgehangen nestkasten weergegeven. In één oogopslag wordt duidelijk dat er bij Steenuilen nog geen krapte op de woningmarkt is!

In totaal werden in 2006 **27 Steenuilterritoria** vastgesteld. Dat is beduidend minder dan we in 2005 telden (32). Of er sprake is van een forse afname van het aantal Steenuilen? Vermoedelijk niet, alleen we hebben ze niet gehoord of gezien.

Ook de zichtwaarnemingen vielen zwaar tegen in vergelijking tot 2005 en bleven beperkt tot enkele gevallen. Eén zichtwaarneming werd gedaan aan de Bremweg door Jankees Schwiebbe, die uiteraard zijn camera in de aanslag had. Het resultaat van die waarneming kunnen jullie bewonderen op de omslag van dit jaarverslag. Wie wil genieten van vele andere schitterende vogelfoto's van Jankees moet eens een kijkje nemen op zijn website www.birdphoto.nl

Addie van der Heijden kreeg in 2006 ondersteuning van Albert van Engeland bij het hangen en controleren van nestkasten. We kunnen moeilijk spreken van “jong bloed” want Albert is pas met de VUT gegaan. De “productie” van de nestkastenploeg ging zienderogen vooruit. De heren konden op

de evaluatieavond op 25 september trots melden dat er op dat moment niet minder dan **32 Steenuilkasten** in Schijndel hingen.

Alleen bleken slechts 6 van deze nestkasten in 2006 een broedsel op te leveren. En we konden slechts één “vrij broedgeval” vaststellen, dat wil zeggen een Steenuil, die jongen grootbrengt op een andere plek dan in een nestkast. Deze **7 broedgevallen** waren maar net iets meer dan in 2005 (6). Heel bijzonder was de waarneming bij een nestkast op Keur. Het eerste legsel leverde twee jongen op dat jammer genoeg verdronken. Bij een latere nestcontrole bleek dat uiltje toch weer jongen voortgebracht te hebben. Zo'n tweede broedsel is heel normaal bij Kerkuilen, maar uitzonderlijk voor Steenuilen.

Hoe honkvast Steenuilen zijn, werd in 2006 opnieuw duidelijk. Wanneer de nestkastenploeg een oude kast weghaalt, dan wordt eerst uitgebreid geroepen en op de kast geklopt. Dat geeft de bewoner de gelegenheid om tijdelijk zijn heil elders te zoeken. Maar een keer pakte dat anders uit. Pas toen de oude nestkast op de grond lag bleek er nog een Steenuil aan boord te zijn. Verstijfd van schrik, maar springlevend!

Ook dit jaar waren er weer van die “mysterieuze waarnemingen”, die we niet konden natrekken. Zo hoorden bewoners van de Molendijk Zuid regelmatig een Steenuil roepen; alleen bleef het stil bij de geluidsmonitoring. Aan de Parallelweg werden zelfs Steenuilen met meerdere jongen gezien. Helaas hoorden we dit bericht pas ná het broedseizoen, dus we konden die waarneming niet verifiëren.

ONZE BUREN

Steenuil Monitoring Schijndel wisselt gegevens uit met de Steenuilwerkgroepen of beschermers in de ons omringende gemeenten. In het kort hun activiteiten:

St.Oedenrode In samenwerking met de zeer actieve Natuurgroep Best werden in de afgelopen jaren vele Steenuilkasten gehangen op potentieel geschikte locaties. Sint-Oedenrode kent geen eigen Steenuilengroep; het werk wordt daar door Mari de Wit in zijn eentje gedaan.

Mari kwam een avond op de koffie om eens te horen hoe de Schijndelaren er in slaagden om zoveel Steenuilen te vinden. En toen het seizoen aangebroken was, reed Addie van der Heijden twee avonden met hem door Roois grondgebied rond. Mari weet nu wat hem te doen staat want ook de Rooise Steenuilen reageerden fel op de klanken uit de Mercedes-bus van die onbekende indringer.

St.Michiëlsgestel Natuurgroep Gestel en Heem Natuurgroep Gemonde werken samen en plaatsen steenuilkasten. In 2005 is een voorzichtige start gemaakt met geluidsmonitoring. Door een toevallige waarneming konden we onze collega Bert Schellekens tippen waar een bewoner van Den Dungen graag een kast wilde hangen voor het koppeltje Steenuilen dat bij hem woonde. Nog geen week later hing er een kast!

PUBLICITEIT

Zowel in het blad van het Natuur en Milieu Centrum Schijndel als in het Schijndels Weekblad werden diverse artikelen geplaatst over Steenuilen en hun soortgenoten. Addie van der Heijden nam de technische kant van de artikelen voor zijn rekening, terwijl Peter Vink er een smeug verhaal van maakte.

Vrijwilligers van SMS hadden gemerkt dat een Steenuil op de Vlagheide zich eerst fanatiek liet horen en zich daarna liet zien. Een mooi onderwerp voor de Lokale Omroep Schijndel, nietwaar? Zo gezegd, zo gedaan, alleen vertikte de kleine hoofdrolspeler het deze keer om zich te vertonen voor de camera.

In dit digitale tijdperk kan geen enkele organisatie, groot of klein, zonder een website op het Internet. Pim Walet bood aan om vrijwillig een website te bouwen onder de link www.uilenwerkgroepschijndel.nl. De eerste pagina's staan al op Internet. Helaas dwingt Pim's gezondheid hem om een tijdje gas terug te nemen. Maar de eerste resultaten op de website smaken naar méér.

Natuurlijk was het weer Jankees Schwiebbe, die geheel kosteloos schitterende foto's leverde voor de artikelen en de website.

Brabantse Uilenbeschermers

Op een warme voorjaarsdag kwamen de beschermers van Kerkuilen en Steenuilen in Noord-Brabant weer in grote getale bij elkaar in het Brabants Natuurmuseum. De belangstelling was zo groot dat de filmzaal amper voldoende zitruimte bood. Het programma was gevarieerd en bood voor elk wat wils. Johan de Jong toonde een boeiende film over broedende Ransuilen en Ernst-Jan van Haaften deed verslag van de groei die de Uilengroepen in Brabant doormaken.

Een uitgebreide weergave van zijn betoog is te vinden in het rijk geïllustreerde jaarverslag "Kerkuilen en Steenuilen in Brabant".

Een bijzondere vermelding verdient het initiatief van Jan van Rijsewijk, de coördinator van de Steenuilengroep uit Udenhout. Maandelijks publiceert hij een digitale nieuwsbrief "Steenuil in de lift" waarin het wel en wee van Steenuilen in Midden-Brabant aan de orde komt. Jan laat zware wetenschappelijke verhandelingen graag over aan anderen; zijn nieuwsbrief bevat gewoon gezellige en informatieve stukjes over Steenuilen en hun beschermers.

PLANNEN VOOR 2007

We zullen in 2007 vooral proberen om meer duidelijkheid te krijgen over de "vrije broedgevallen". Voor wie er over twijfelt wanneer er sprake is van een "broedgeval" of een "vrij broedgeval", hebben we nog eens de officiële richtlijnen weergegeven:

"Broedgeval"

Bij een broedgeval is er sprake van een paar steenuilen dat tot broeden is gekomen in een nestkast. Het broedgeval is (doordat het in een nestkast is) dus aantoonbaar en controleerbaar

"Vrij broedgeval"

Bij een vrij broedgeval is er sprake van een paar steenuilen dat tot broeden is gekomen op een exact bekende nestplaats, niet zijnde een nestkast. Men weet wel zeker dat er concreet sprake is van broeden. Het onderscheid met een gewoon broedgeval zit hem dus in de plaats (kast <-> geen kast).

Tijdens de evaluatie-avond kwamen we tot de conclusie, dat we de resultaten van de geluidsmonitoring eerder door moeten spelen naar de nestkastenploeg. Dan is voor hen duidelijk waar nieuwe kasten gehangen moeten worden.

In Schijndel hangen al bijna 100 nestkasten voor Steenuilen, Kerkuilen, Bosuilen en Torenavalken. Voor de vrijwilligers die nestkasten hangen en controleren is de strenge ARBO-wet ook van toepassing. Veiligheid gaat immers vóór alles. Onder dat motto heeft het Brabants Landschap in 2006 professioneel klimtuig verstrekt aan alle groepen in Brabant. Dat onze nestkastenploeg er nuttig gebruik van mag maken. Want uilen zien we graag vliegen, maar onze vrijwilligers niet!

DEELNEMERS

In 2006 namen deel aan Steenuilen Monitoring Schijndel:

Diana van den Bersselaar, Nettie Cornelissen, Albert van Engeland, Mario Gevers, Addie van der Heijden, Wil Hetteema, Annie Kooijmans, Ad Langenhuijzen, Ton Popelier, Hans van Rixtel, Ton Voorn.

VERSPREIDING JAARVERSLAG

Dit jaarverslag is verzonden aan:

- deelnemers SMS
- STONE
- Brabants Landschap (Ernst-Jan van Haaften, Marco Renes)
- Gemeente Schijndel
- Schijndels Weekblad (Jan van Alphen)
- NMC Schijndel
- Natuurgroep Gestel
- Natuurwerkgroep Liempde
- Heemnatuurgroep St. Oedenrode
- Jankees Schwiebbe BirdPhoto

BIJLAGE

Kaart 2006

Noot: om een overvloed aan symbolen op de kaart te vermijden, werd er voor gekozen om slechts één symbool per locatie te plaatsen. Hierbij werd de volgende notatie (in oplopende volgorde) aangehouden: geluidswaarneming, zichtwaarneming, broedgeval.

NADERE INFORMATIE

Project Steenuil Monitoring Schijndel:

Ton Popelier
Buntweg 11
5481 SB Schijndel
(073) 5479114
a.popelier@hetnet.nl

Nestkasten:

Addie van der Heijden
Boomstraat 10
5482 ER Schijndel
(073) 5478360
Gonny@vander-heijden.demon.nl